

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR

ÄNGELSBERG

ANTAGANDEHANDLING

Upprättad av VBB Arkitekter
i samarbete med Fagersta kommun

1995-10-10

rev 1996-03-13

Antagen av KF 1996-04-23, P 50

INNEHÅLL		Sid
1	Bakgrund och syfte	1
2	Sammanfattning av förslag	2
3	Förutsättningar - befintliga förhållanden	6
	<ul style="list-style-type: none"> - Läge i regionen - Lokala samband - Historik - Kulturhistoria - Skyddsområden - Gällande planförhållanden - Nuvarande mark- och vattenanvändning - Offentlig och kommersiell service - Naturmiljö - Befolkning - Markägare - Trafik - Allmänna kommunikationer - Teknik	
4	Delområden och sektorsfrågor	16
	<ul style="list-style-type: none"> - Bruket och ådalen - Stationssamhället - Järnvägsområdet - Halvvägs - Framnäs - Oljeön - Nya bostäder - Verksamheter - arbetsplatser - Turism - Nytt bryggläge - Omgivande skogsmark	
5	Konsekvensbeskrivning	21
6	Källor, underlag	23

Bilaga 1: Befolkningsstruktur

1. BAKGRUND OCH SYFTE

Ängelsberg har mött en utveckling, som liknar många andra orters i Bergslagen. Traditionella näringar har sviktat och slagits ut. Arbetstillfällena har försvunnit och människorna med dem. För närvarande finns c:a 150 bofasta i Ängelsberg mot ungefär 700 när samhället var som störst runt år 1920. En kritisk undre gräns är nådd då en grundläggande service för innevånarna kan upprätthållas.

Ängelsbergsborna och då inte minst Engelsbergsbygdens Intresseförening har ett stort engagemang för ortens utveckling. Frågor som uppfattas som viktiga är att brukshandeln lever vidare och att det finns en väl utbyggd kommunal service i första hand när det gäller barn- och äldreomsorg.

För att stimulera Ängelsbergs utveckling har Ängelsbergsprojektet initierats. Det drivs med Fagersta kommun som huvudman och stöds ekonomiskt av länsstyrelsen. Avsikten är att många och många goda krafter och idéer skall kanaliseras genom projektets olika grupper.

Det gäller att ta till vara de goda och unika förutsättningarna. Unika sådan är Engelsbergs bruk och Oljeön. Båda är byggnadsminnen sedan 1974 och bruket dessutom med på UNESCO:s världsarvslista sedan 1994. Utmärkelsen bidrog till att antalet registrerade besök till de båda turistmålen sammanlagt det året fördubblades, från 6.000 året innan till 12.000.

Unik är också stationssamhällets bebyggelsemiljö. Uppvuxet i huvudsak under perioden 1900-1920 finns här ett stort antal hus som är individuellt och ofta fantasifullt utformade. Pärlor är Ulvaklev, Hvilan och stationshuset. Men mycket har också förändrats på ett okänsligt och okunnigt sätt, kanske mest under 50-, 60- och 70-talen.

Unika är slutligen de naturgivna förutsättningarna. Västsluttningen över Åmänningen, det lummiga stråket utmed Norbergsån och Framnäsuddens vattenkontakt var det som lockade konstnärer och andra att slå sig ned i Ängelsberg vid tiden kring sekelskiftet 1900.

PLANENS SYFTE

Planens syfte är

- o **att översiktligt redovisa mark- och vattenanvändning samt bebyggelseutveckling. Planen skall kunna ligga till grund för fortsatt detaljplanering.**

Planen skall reda ut hur området kring världsarvet (till listan förs på sikt eventuellt också Oljeön) behandlas, så att det kulturhistoriska värdet inte förvanskas. En fråga, som noggrant måste studeras är den nödvändiga utbyggnaden av turistservice, i form av parkering och toaletter, vid bruket.

Intresset för att vårda och restaurera stationssamhällets bebyggelse är stort. Det vittnar välbesökta kvällsmöten om arrangerade av kommunen och länsmuséet i Västervåla sockenstuga under vintern 1994-95. Planen bör redovisa vilken form av planmässigt stöd, som behövs för att bebyggelsens värden bibehålls och att de ursprungliga kvaliteterna på sikt ska kunna återskapas.

Tillkommande bebyggelse måste infogas på ett sätt, som stämmer med ortens karaktär. Både husens utformning och hur de placeras i terrängen är viktigt. Det är också betydelsefullt att välja lägen och kommunalteknik, så att en exploatering är möjlig även med ett litet antal hus och i etapper.

En viktig fråga är vattenkontakten. På topografi och järnvägsspår är det främst Framnäsudden som lämpar sig för bad, båtar och bryggor. Planen skall ge stöd för att rekreationsvärdet bibehålls.

2. SAMMANFATTNING AV FÖRSLAG

Bevarande frågor. Hela samhället i stort sett är riksintresseområde för kulturmiljövården. Planen redovisar detta område som "Värdefull Miljö". Om- och tillbyggnader samt underhåll måste göras på sådant sätt att de kulturhistoriska kvaliteterna inte förvanskas.

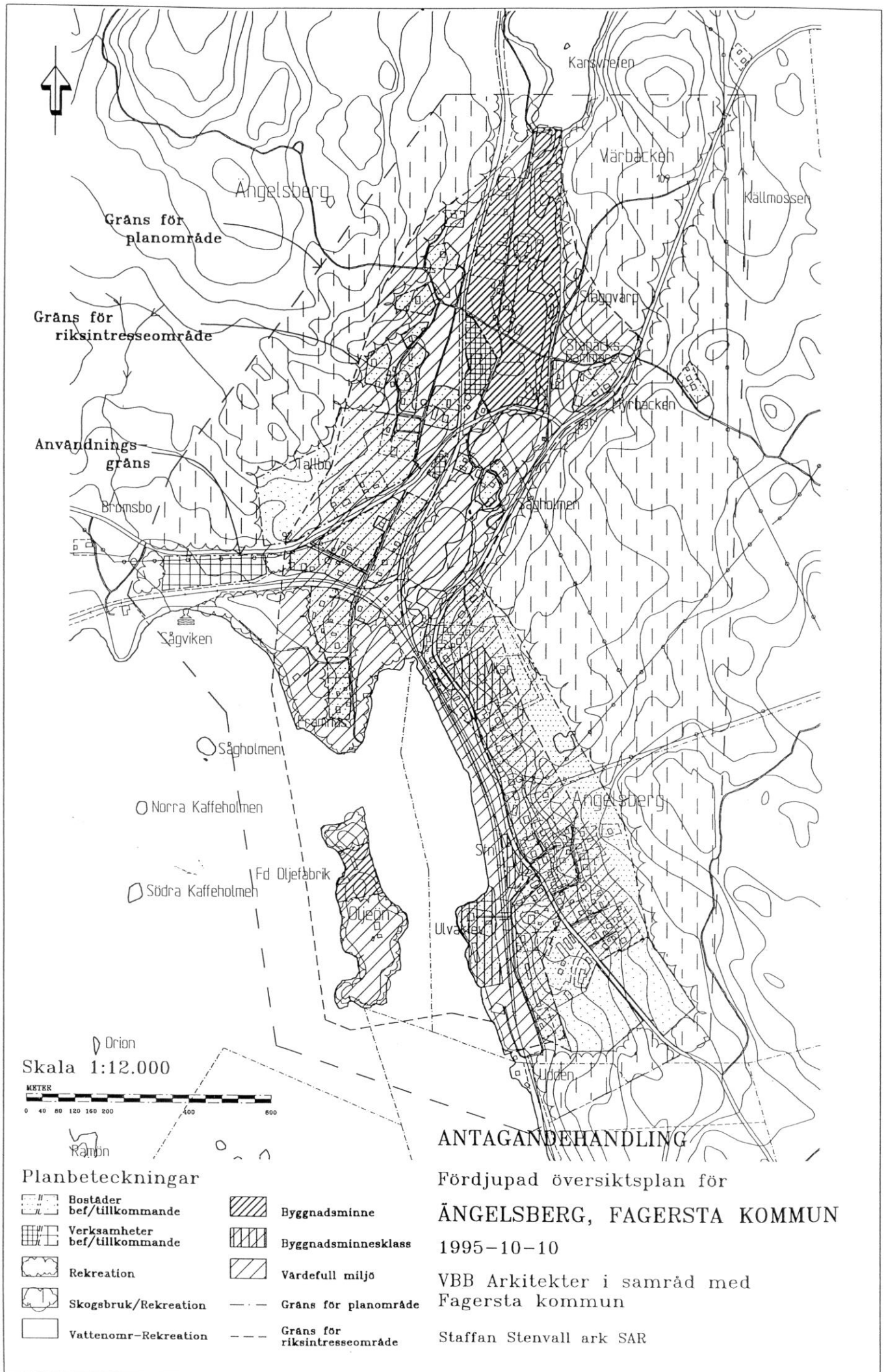
Tre byggnader, "Ulvaklev", "Hvilan" och stationshuset med omgivande mark är av byggnadsminnesklass. Exteriöra förändringar får endast göras i samråd med länsantikvarien.

Bruket och Oljeön (del av) är byggnadsminne och har därigenom ett gott lagligt skydd för bevarandet av de kulturhistoriska kvaliteterna.

Bruket och ådalen. "Värdefull Miljö"-området kring världsarvet syftar till att värna om upplevelsen av det kulturhistoriska värdet.

Området utmed Norbergsån är intressant från natur- och kulturvårdssynpunkt och bör bevaras. En skötselplan för naturvärdena är nödvändig. För den gamla smedjan och bryggstugan, vilka är i dåligt skick, bör en lösning sökas som garanterar deras bevarande.

Halvvägs. Förtätning med två till fyra bostadsshus är tänkbar. Detaljplan krävs.

Stationssamhället. En viss förtätning med bostadshus bedöms vara möjlig. Områdesbestämmelser bör utarbetas som anger att lovplikten utökas för exteriöra förändringar.

Järnvägsområdet. Bangården är viktig för Ängelsbergs karaktär och den liksom stationsbyggnaden och lokstallarna bör bevaras. Färjan till Oljeön föreslås få nytt bryggläge mitt för stationshuset.

Framnäs. Framnäsudden är det enda lättillgängliga strandområdet i orten och är en viktig resurs för rekreation och båtsport. Ingen ytterligare bebyggelse föreslås.

Oljeön. Riksantikvarieämbetet överväger om även Oljeön skall föreslås som världsarv.

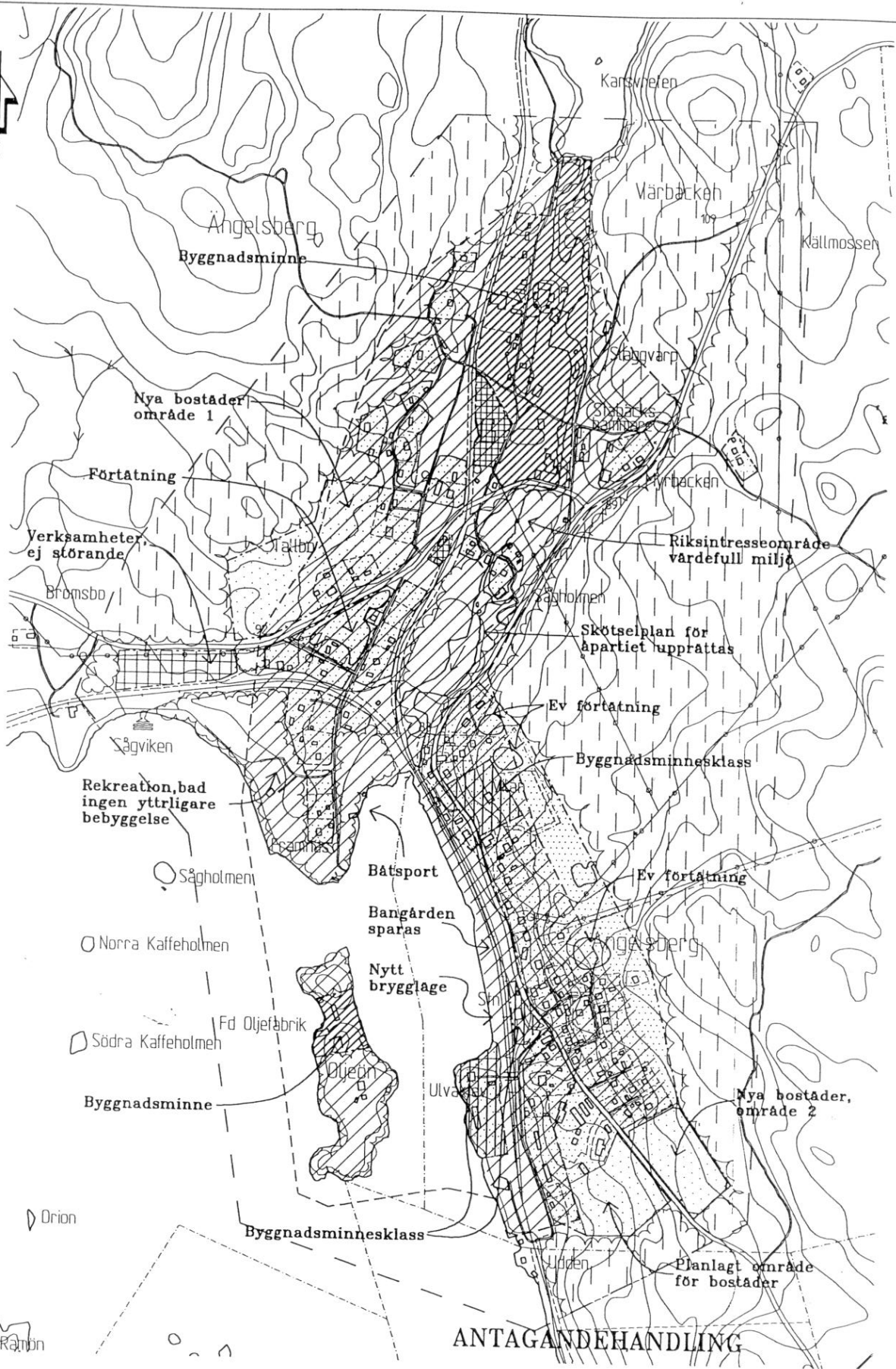
Nya bostäder. Med förtätning i stationssamhället samt exploatering av planlagda tomter på Framnäsudden kan 5-10 hus uppföras.

Den ännu ej utnyttjade detaljplanen från 1990 för ett område i södra Ängelsberg (Riksbyggens projekt) innehåller ett 30-tal bostäder.

Planen föreslår därutöver nya bostäder vid Tallbo (norr om Framnäs) och i södra Ängelsberg med sammanlagt ca 30 bostäder.

Verksamheter. Ett litet område för verksamheter föreslås mellan länsvägen och järnvägen vid Bromsbo.

Omgivande skogsmark. Skogen är en stor resurs för det rörliga friluftslivet och viktig för hur landskapsbilden påverkas. Dessa värden bör beaktas vid avverkning.

ANTAGANDEHANDLING

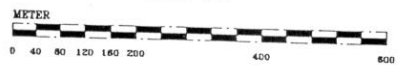
Fördjupad översiktsplan för
ÅNGELSBERG, FAGERSTA KOMMUN

ILLUSTRATIONSKARTA

1995-10-10

VBB Arkitekter i samråd med
Fagersta kommun

Skala 1:12.000

3. FÖRUTSÄTTNINGAR - BEFINTLIGA FÖRHÅLLANDEN

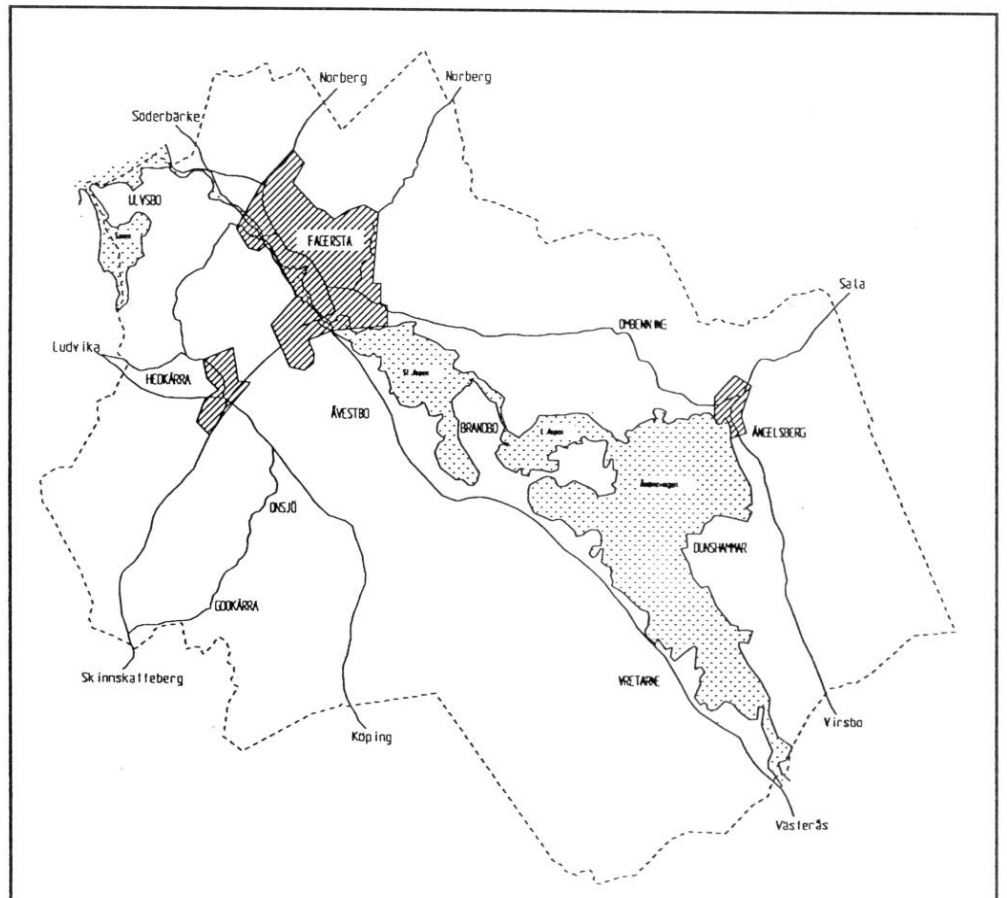
Läge i regionen

Ängelsberg ligger i Fagersta kommun ca 15 km öster om centralorten Fagersta. Till Virsbo söder om Ängelsberg är det 10 km. Järnvägslinjen Stockholm-Ludvika passerar Ängelsberg. Från Västerås är restiden ca 45 min.

Mycket litet av samhällelig och kommersiell service finns i Ängelsberg utan får sökas huvudsakligen i Fagersta.

Lokala samband

Ängelsberg är en del av Västervåla socken där kyrka och sockenstuga ligger. Stabäck, Sörby och Halvarsviken är byar med samlad bebyggelse som utgör underlag för den service, Brukshandeln, som Ängelsberg har. Fritidshusbebyggelsen i Ennora och Dunshammar med sammanlagt ca 300 fastigheter är även den ett serviceunderlag. Även Vretarna och Djupnäs vid Åmänningens andra strand har ett samband med Ängelsberg.

Fagersta kommun

Historik

(Texten under denna rubrik är med författarens godkännande återgiven in extenso från "Ängelsberg-Kulturmiljöbeskrivning 1995)

Ortens allra första uppdykande i källorna sker under medeltiden då den är *Englikobyggning*, platsen där folkhjälten Engelbrekts farfar Englika, av tysk börd, vid mitten av 1300-talet slog sig ned för att idka järnframställning. Ända fram till 1800-talets slut är sedan Ängelsbergs historia järnbrukets, ett medelstort bruk av hög dignitet.

De delar av bruket som idag kvarstår som byggnader härrör nästan uteslutande från 1700- och 1800-talen samt vad gäller bostadsbebyggelse också från brukets sista verksamma tid under början av 1900-talet. På och kring bruket finns även en stor mängd rester ovan och under mark med anknytning till brukets förhistoria.

Brukets transportförbindelser förbättrades avsevärt under 1800-talet då den ombyggda Strömsholmskanal öppnades och då en av landets första järnvägar togs i bruk 1856 mellan Norberg och Ängelsberg. 1876 knöts denna linje ihop söderifrån med linjen Stockholm-Ängelsberg. När vid sekelskiftet 1900 denna linje sammanknöts med Ludvika blev Ängelsberg en knutpunkt på linjen mellan järnframställningen i norr och den mekaniska industrin i söder samt servicestation för järnvägen.

Stationshuset uppfört år 1900 efter ritningar av arkitekt E Lallerstedt.

Det natursköna läget vid Åmänningen hade upptäckts av ett antal kända konstnärer vilka bildade en konstnärskoloni och Ängelsberg kom i ropet som semesterort. Ett flertal stora villor huvudsakligen för sommarbruk uppfördes.

Den järnvägsstation som år 1876 uppförts på Åmänningens östra strand ersattes år 1900 med den nuvarande och kring denna växte Ängelsbergs stationssamhälle upp. Nästan all bebyggelse här tillkom under perioden 1900-1920. Under samma tid tillfördes bruket en Lancashiresmedja med valsverk, vilket medförde nyanställningar och att nya arbetarbostäder byggdes. Detta har gett hela Ängelsbergs bebyggelse en karaktär som präglas av seklets första decennier.

Bruket var vid denna tid starkt föråldrat och dess verksamhet i utdöende. Oljefabriken på Barrön vilken etablerats 1875 hade dock ännu vid sekelskiftet en god sysselsättning och järnvägen genererade verksamhet i semester/stations/handelssamhället.

Första världskrigets inverkan på industrin gör att Ängelsberg ca 1920 når en befolkningstopp om inalles ca 700 personer, vilket antal sedan stadigt sjunker. Järnvägen och sågverket är de huvudsakliga arbetsgivarna fram till 1950-talet, då Ängelsbergs bruk startar en ny verkstadsindustri. Detta sammanfaller dock med rationaliseringar inom järnvägen och med sågverkets nedläggning och orten drabbas av en i Sverige vid denna tid vanlig utflyttning. Idag har Ängelsberg ca 150 bofasta invånare.

Kulturhistoria

Länsmuséets kulturmiljöbeskrivning 1995 beskriver de kulturhistoriskt intressanta egenskaperna. Ängelsbergs bebyggelseenheter förklaras och sätts in i sitt sammanhang; järnet i Norberg, skogen som gav träkolet och ån med vattenkraften utgjorde förutsättningarna för bruket och Strömsholms kanal, senare även för järnvägen som i sin tur låg till grund för stationssamhällets framväxt.

Kulturmiljöbeskrivningen redovisar vidare bebyggelsens karaktärsskapande drag. Dessa är kortfattat följande:

- * fasaderna i form av liggande fasspontpanel, oftast faluröd men ibland även i ljus oljefärg
- * vita snickerier
- * tegeltak men även svarta skivtäckta plåttak och skiffertak förekommer

De flesta bostadshusen har förändrats mer eller mindre kraftigt under åren. Uthusen däremot har fått stå mer orörda. Jordkällare av slaggsten är vanliga.

Betydelsefulla för den kulturhistoriska miljön är även vägsträckningen och vägnarnas beläggning, vägräcken, stolpar, skyltar och armaturer, broar samt dammbroar med luckor.

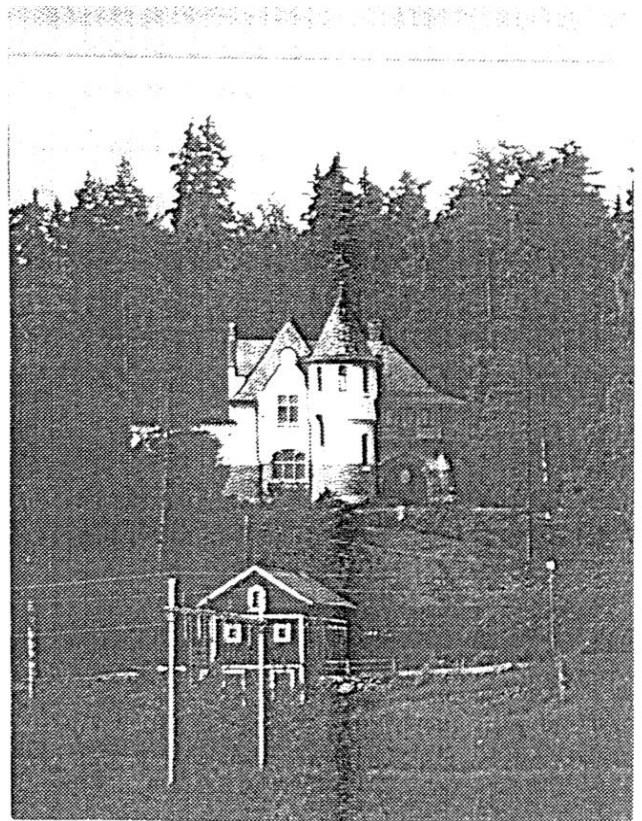
Engelsbergs bruk är byggnadsminne och världsarv. Det har därför ett gott lagligt skydd mot förvanskningar. Fastigheten förvaltas dessutom på ett föredömligt sätt av sin ägare, Nordstjernan AB.

Stationssamhället har inget motsvarande skydd. Visserligen är hela Ängelsberg ett riksintresseområde för kulturminnesvården, men Naturresursslagen (NRL 2 kap, § 6) är så allmänt hållen att oönskade förändringar i bebyggelsemiljön kan bli svåra att parera enbart med NRL.

Den kommuntäckande översiktsplanen från 1991 pekar på förhållandet och anger att riktlinjer behövs för lovpliktens omfattning och hur mindre förändringar i den befintliga miljön görs.

“Ulvaklev” uppförd 1896 efter ritningar av arkitekt I G Clason. Byggnadsminnesklass.

“Hvilan” uppförd strax före sekelskiftet efter ritningar av arkitekt I G Clason. Byggnadsminnesklass.

Skyddsområden

Vidstående karta redovisar utsträckningen av byggnadsminnena och världsarvet. Även fornlämningarna är markerade. Dessa är lagligt skyddade som objekt med omgivande miljö, sk fornlämningsområde.

Ängelsberg är som nämnts i det föregående ett riksintresseområde för kulturmiljövården. Gränserna fastställdes 1987-11-05 av Riksantikvarieämbetet.

Järnvägen Västerås - Fagersta - Ludvika är även den ett riksintresse.

Kulturmiljöbeskrivningen för ett resonemang om nya och utvidgade skyddsområden. Vad beträffar buffertzonen kring världsarvet anser länsmuséet att i princip hela samhället bör ingå. Riksintresseområdet har i princip den funktionen.

För fullständighetens skull är skyddsområdena kring vattentäkter markerade på kartan på sidan 11.

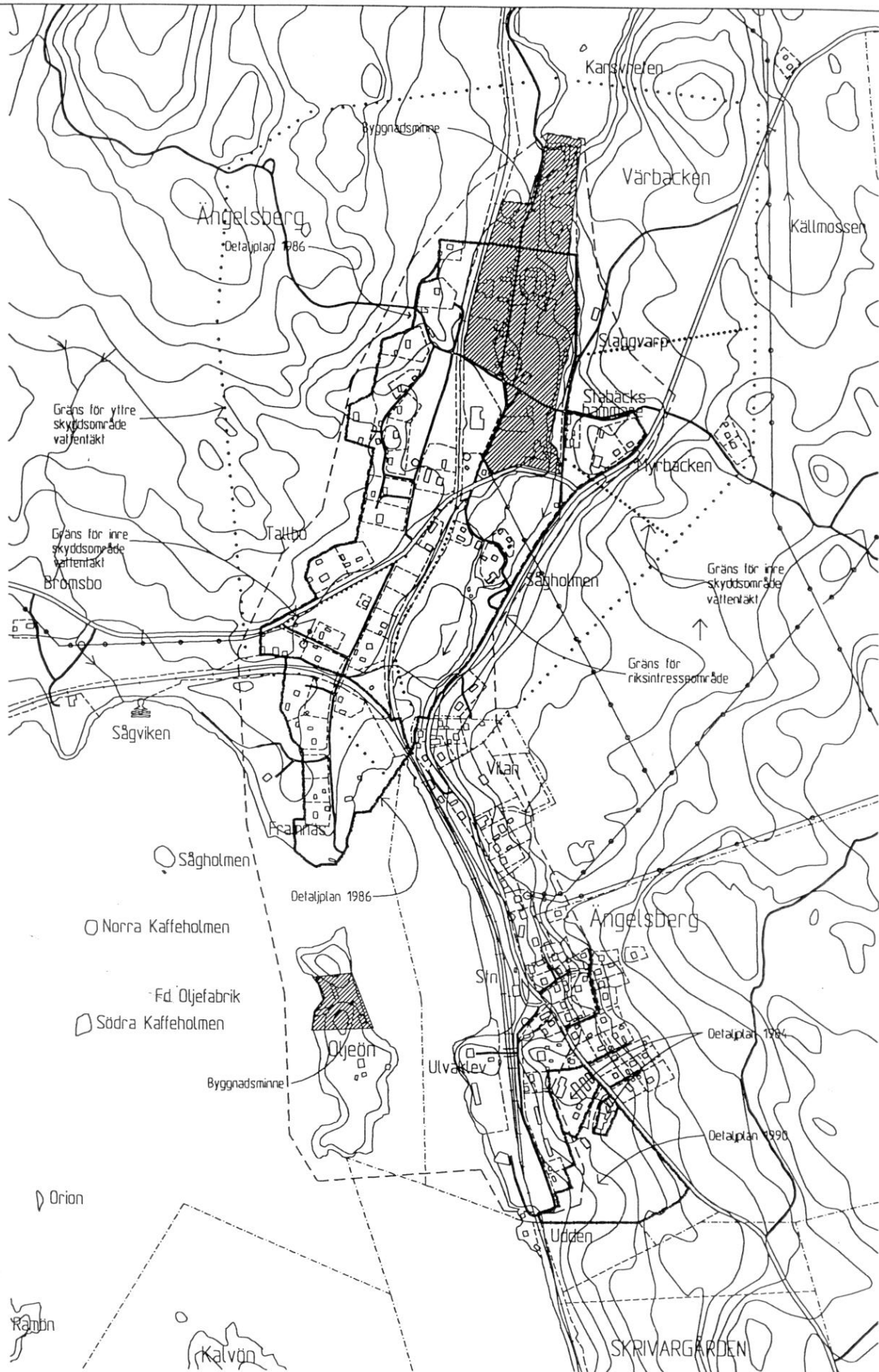
Gällande planförhållanden

Den kommuntäckande översiktsplanen från 1991 anger följande:

- 1. En fördjupad översiktsplan upprättas för området. I denna skall bland annat redovisas lämplig omfattning och läge för tillkommande områden för bostäder, industri och eventuell service. Vidare bör i planen anges riktlinjer för befintlig och eventuellt tillkommande bebyggelse inom riksintresseområdena.*
- 2. Ny bebyggelse skall föregås av detaljplaneläggning.*
- 3. Före slutavverkning av skog bör samråd ske med kommunen.*

Byggnadsplaner (efter PBL:s kraftträdande benämnda detaljplaner) har upprättats för bruksområdet och Framnäs 1986. För Riksbyggens bostadsgrupp i södra Ängelsberg gjordes en byggnadsplan 1984. Den tilltänkta utvidgningen av den bebyggelsegruppen detaljplanelades 1990.

ÅNGELSBERG, FAGERSTA KOMMUN
GÄLLANDE PLANER OCH
SKYDDSSOMRÅDEN

Nuvarande mark- och vattenanvändning

Den övervägande delen av tomtmarken är bebyggd med småhus. I några av dessa finns även småföretag, typ fotvård och hårvård. Endast en större arbetsplats finns, Engelsbergs Ventilfabrik med ca 20 anställda. Den är inrymd i Lancashiresmedjan vid bruket. Ytterligare några småindustribyggnader finns men dessa används antingen extensivt eller inte alls.

Omgivande marker är skog där skogsbruk bedrivs samtidigt som där erbjuds vackra strövstigar. Jordbruk finns inte i Ängelsberg.

I slutet av 1800-talet inrättades en fiskodling utmed Norbergsåns nedre utlopp. Verksamheten upphörde 1920 och därefter har naturen återerövat anläggningen. Där trivs nu en artrik flora och fauna.

Badplats med enkla omklädningshytter och torrdass finns på Framnäsuddens. På uddens östra sida disponeras marken av båtklubben för bryggor och båtupplag.

Åmänningens is slutligen är vintertid en välbesökt plats för pimpelfiske.

Offentlig och kommersiell service

Brukshandeln, som är ortens enda butik, säljer förutom dagligvaror även bensin och fiskekort. Den är vidare kommissionär för Systembolaget, Apoteket och ATG.

Under sommarsäsongen håller Café Furutorp, kaféet i Slaggarboden och Änglabaket öppet. "Bädd & Frukost" startades i liten skala för några år sedan och har slagit väl ut.

Förskola-fritidshem är inrymd i ett bostadshus på fastigheten Stabäck 4:31 (Riksbyggen). Beslut har fattats i okt 1995 om nedläggning och att i stället lösa barnomsorgsverksamheten med dagbarnvårdare. Skolbarn bussas till Fagersta.

Biblioteksfilial finns i stationshusets bottenvåning. Filialen är öppen en eftermiddag/vecka.

Bergslagsgården, är ett privat sjukhem för lättare psykiskt sjuka med byggnader både vid stationen och i den i södra delen av samhället. En mindre utbyggnad planeras för övrigt under hösten 1995.

Naturmiljö

Det var den vackra och dramatiska naturen, som lockade konstnärer och turister till Ängelsberg vid tiden runt sekelskiftet. Samhället ligger på en lokalt brant västsluttning ovanför Åmänningen. Utsikten utöver sjön med sina uddar och öar är intagande. Barrskogen dominerar och markvegetationen är av en typ som tål slitage (enl naturmarksinventering utförd 1982).

Utmed Norbergsån är naturen frodigare med dungar av ädla lövträd och intressant och artrik vegetation. I allmänhet är lövträden planterade. Fältskiktet innehåller en rad intressanta arter. En del av dessa är ursprungligen planterade och senare förvildade växter. Floran i området är intimt förbunden med den äldre kulturmiljö, som Engelsbergs bruk utgör, och det bör vara naturligt att vid vården av området sträva efter att behålla den.

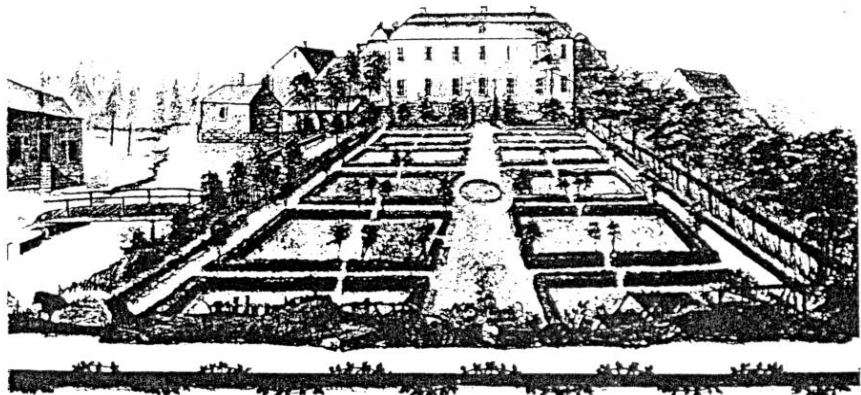
På Framnäsudden, som är förhållandevis flack, växer blandskog med framför allt tall och björk.

Befolkning

Ängelsberg har idag ca 150 innevånare. I det omedelbara omlandet i Västervåla församling bor omkring 400 personer, se för övrigt bilaga 1. Sommartid ökar befolkningen i församlingen med uppskattningsvis 1000 personer genom de fritidshusboende. I Ängelsberg finns ett 60-tal arbetstillfällen.

Markägare

Tomtmarken är privatägd. Dominerande markägare i övrigt är AB Karl Hedin, AB Nordstjernan, SJ, Västerås Stiftsnämnd och Fagersta kommun, se för övrigt karta på sidan 15.

Bruket's trädgård som den är skildrad på en väggmålning i herrgården.

Trafik

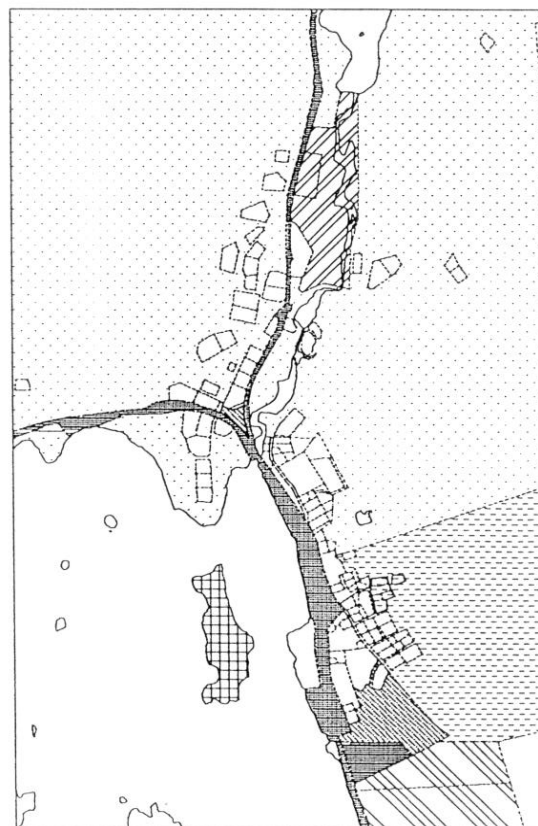
De länsvägar som förbinder Ängelsberg med omgivande orter är smala och bitvis kurviga. Trafikmängderna är måttliga. På 664:an mot Fagersta passerar drygt 1.000 fordon/ÅMD, på väg 668 mot Virsbo c:a 600. Ett besvärande hinder utgör viadukten under järnvägen vid Ombenning vars låga höjd, max 3,2 m, ej medger passage av turistbussar eller långtradare.

Allmänna kommunikationer

Västmanlands Lokaltrafiks busslinje Fagersta-Virsbo trafikerar Ängelsberg med ett par dagliga turer. Bergslagspendeln har ca 30 tåg sammanlagt i båda riktningarna.

Teknik

Den kommunala anläggningen för vatten betjänar en stor del av fastigheterna, men även privata borrade brunnar finns. En pumpstation för avlopp är belägen på fastigheten Stabäck 2:21. Den tar emot huvuddelen av spillvattenet, som sedan via sjöförlagd ledning pumpas till reningsverket i Fagersta. Ett mindre antal lägenheter i södra Ängelsberg, de fd järnvägsarbetarbostäderna, släpper avloppet orenat via diken till sjön.

Markägare

4. DELOMRÅDEN OCH SEKTORSFRÅGOR

Bruket och ådalen

När Engelsbergs Bruk fördes upp på världsarvslistan kom den geografiska avgränsningen av området att sammanfalla med utsträckningen av värdsarvet och AB Nordstjernans fastighet. "Värdefull Miljö" -området innebär att ett respektområde omger fastigheten där byggnadsåtgärder eller andra förändringar inte får vidtas som kan äventyra det kulturhistoriska värdet av bruket. Kompletteringar i form av parkeringsplats samt service- och informationsbyggnad(er) bör dock kunna göras. Hur dessa utformas är naturligtvis viktigt och bör regleras i detaljplan.

Våren 1995 ställdes en temporär toalettbyggnad upp och en p-plats för bilar och bussar anlades.

Norbergsåns dalgång har i den kommuntäckande översiktsplanen utpekats som ett område med högt naturvärde (klass III). Vidare har länsstyrelsen föreslagit att området skall ingå i det europeiska ekologiska nätverket Natura 2000. Bl a häckar här den vitryggiga hackspetten. Strövstigar är anlagda både i bruksområdet och i den södra delen av dalgången. En viss gallring efter samråd med länsstyrelsen har företagits för att öppna landskapsbilden något.

Trädgården vid bruket är intressant som ett vittnesbörd om den kulturmiljö som rådde vid ett bruk i Bergslagen. Så långt det är möjligt bör denna bevaras.

Rekommendationer: Områdesbestämmelser utarbetas som inkluderar ett utvidgat respektområde. En skötselplan upprättas för området.

Stationssamhället

I den ursprungliga delen av stationssamhället kan större förändringar i byggnadsbeståndet förväntas bli måttliga. Ett litet antal lägen, kanske 5, för nya bostadshus är tänkbara med förtätning. Att det inte rör sig om ett större tillskott kan förklaras av dels den bitvis starkt sluttande terrängen, dels det rymliga bebyggelsemönstret som ju också är en av de kulturhistoriskt värdefulla egenskaperna.

"Ulvaklev", "Hvilan" och stationsbyggnaden är arkitektoniska verk av hög klass. Planen "rangordnar" dessa i byggnadsminnesklass, vilket innebär att såväl varje förändring av exteriör som om- och tillbyggnader av uthus el dyl måste diskuteras med länsantikvarien.

Som har konstaterats på annan plats i beskrivningen har de flesta husen förvanskats i större eller mindre grad utifrån ett kulturhistoriskt betraktelsesätt. Förhoppningsvis kan de mindre åtgärder i form av reparationer, fönsterbyten och omfärgningar som fortlöpande förändrar ett byggnadsbestånd komma att få en positiv inverkan på stationssamhället.

Sedan grovt räknat 20 år - 1975 var byggnadsvårdsåret - har intresset för och kunskaperna om varsamma och kulturhistoriskt riktiga byggnadsåtgärder successivt ökat. Här har länsmuséet och kommunala förvaltningar en viktig roll som kunskapsspridare. Sannolikt behövs även PBLs stöd för att kunna nå fullt ut.

Rekommendationer: Områdesbestämmelser innehållande krav på ökad bygglovsplikt bör införas. Bestämmelserna kan omfatta hela den del av Ängelsberg, som inte redan är planlagd.

Järnvägsområdet

Några av bangårdens spår närmast sjön är enligt Banverkets uppfattning obehövliga för trafiken. Verket har därför planer på att ta bort dem. För Ängelsbergs karaktär som stationssamhälle, vilket också är ett av ortens grundläggande karaktäristika, är det emellertid viktigt att bangårdens omfång kvarstår oförändrat. Någon alternativ användning av marken är inte heller självklar.

Lokstallarna vid bangårdsområdets södra ände saknar användning. Hembygdsföreningens loksektion diskuterar med SJ om att ta över dem. Byggnaden med sin vändskiva är kulturhistoriskt intressant och det är angeläget att dess fortbestånd säkras.

Stationshuset, som föreslagit som statligt byggnadsminne, upphörde som järnvägsstation i aug 1995. Den nyttjas för närvarande av intresseföreningen. En ny användning skulle kunna vara som centrum för turistmottagandet i Ängelsberg. Ytor finns för reception, servering, butikutställning och personalutrymmen. Läget är förträffligt bl a med hänsyn till föreslagen ny brygga för farkosten till Oljeön (se för övrigt följande text). Det skall påpekas att finansieringen av ett sådant projekt inte har diskuterats.

Rekommendationer: Bangården, stationshuset och lokstallarna bör bevaras. Det är angeläget att finna en ny användning för stationshuset.

Halvvägs

Området omfattas av en detaljplan från 1986. Mellan länsvägen och Framnäsvägen där detaljplanen anger naturpark bedöms en förtätning med bostäder vara möjlig. Två till fyra tomter skulle kunna tillskapas.

Rekommendationer: Frågan om förtätning får prövas i ny detaljplan. Därvid måste teleledningars lägen beaktas.

Framnäs

På Framnäs finns idag ett mindre antal bostadshus med komplementbyggnader. Detaljplanen från 1986 redovisar dessutom två nya tomter. Dessa har ännu ej bebyggts. Den östra stranden disponeras delvis av båtklubben för klubbhus, bryggor och båtupplag. Udden är det enda området i Ängelsberg med lättillgänglig strandkontakt och har därför stort rekreativvärde. Strandskyddszonen på 100 m gäller.

Det nuvarande bryggläget vid Framnäs för färjan till Oljeön medför störningar för de boende. Ej heller finns någon p-plats ordnad och bron över järnvägen är inte i bästa skick. Banverket avser bygga en ny bro. Diskussioner mellan kommunen, Banverket m fl har inletts beträffande brons utformning.

Rekommendationer: Planen föreslår att området används för rekreation och att ingen ny bebyggelse utöver den redan planlagda tillåts.

Oljeön

Oleum Fastighets AB avser att uppföra en konferensanläggning på ön. Kommun har efter samråd med länsantikvarien utfäst sig att kunna medverka med en detaljplan. Skulle Oljeön komma att inkluderas på "världsarvslistan" blir det om möjligt ännu viktigare att en konferensanläggning får en god gestaltning, skala och placering.

Rekommendationer: Riksantikvarieämbetets handläggning av världsarvsfrågan avvaktas.

Nya bostäder

Programmet för den fördjupade översiktsplanen anger att 20-50 nya lägenheter bör redovisas i planen. Till en mindre del, 5-10 st, kan detta ske genom förtätning vilket framgår av föregående text. Ytterligare ca 35 lägenheter finns som buffert i gällande men ej utnyttjade detaljplaner.

Av dessa ingår ett 30-tal i den plan, som låg till grund för Riksbyggens exploatering i södra Ängelsberg. Om de husen motsvarar en framtida efterfrågesituation är naturligtvis osäkert. En ändring av detaljplanen kan eventuellt bli aktuell.

Ytterligare behov av bostäder kan uppstå eller andra lägen kan komma att efterfrågas. Planen redovisar därför två nya områden i det följande. Här skall också nämnas att behov finns av ett mindre antal lägenheter i omvårdnadsboende för äldre.

Var man väljer att slutligen exploatera (eller i vilken ordningsföljd) är också avhängigt kostnader för kommunalteknik och andra exploateringskostnader. Dessa är inte utredda i föreliggande plan.

Område 1

Norr om väg 664 mellan Tallbo och Bromsbo kan ett område om ca 5 ha byggas ut. Närmast länsvägen kan fastigheter för en kombination verksamhet/bostad vara aktuella. Upp till ett 15-tal bostadshus inryms. Området ligger delvis inom skyddsområdet för vattentäkt.

Område 2

Öster om länsväg 668 och med ett naturskönt läge i södra delen av Ängelsberg finns ett område som även det kan rymma ett 15-tal bostadshus.

Rekommendationer: Detaljplaner upprättas i den takt efterfrågan på bostäder inom områdena uppstår.

Verksamheter-arbetsplatser.

Efterfrågan av ett industriområde med stora hallbyggnader och övriga karaktäristika som begreppet förknippas med finns sannolikt inte. Ej heller är ortens topografi eller karaktär lämpad för större sammanhängande område. Däremot kan det finnas behov av ett litet antal tomter för något större verksamhetslokaler. Planen föreslår att området, ca 1,8 ha stort, mellan länsvägen vid Bromsbo och järnvägen reserveras för sådana verksamheter.

För näringsverksamhet av det mindre formatet bör några av de rymliga bostadstomter som beskrivs under föregående rubrik passa.

Rekommendationer: Detaljplan upprättas när efterfrågan uppstår.

Turism

Under rubriken "Bruket och ådalen" har turistmottagandet vid bruket behandlats. Bädd & Frukost finns i Ängelsberg, tyvärr ej vandrarhem numera. Regelrätt campingplats saknas även om viss spontan tältning (under krigboendes protester) förekommer på Framnäsudden. Båtburna besökare kan ankra upp i gästhamn vid båtklubben.

Rekommendationer: Frågan om campingplats bör utredas vad beträffar läge och omfattning. Kommunalt huvudmannaskap kan inte bli aktuellt utan privat initiativ krävs.

Nytt bryggläge

Nytt bryggläge föreslås mitt för stationshuset på andra sidan spåren. Fördelen med lösningen är bl a att de som besöker Ängelsberg tågledes får en mycket enkel och naturlig kontakt med Oljeön. För bilburna skulle parkering för ett 30-tal personbilar sammanlagt kunna ordnas dels på en gräsyta söder om järnvägsstationen dels utmed en befintlig grusväg norr om byggnaden. Bussar kan angöra planen bakom stationshuset och parkera på annan plats.

Passagen över spåren är en säkerhetsfråga som måste lösas i samråd med Banverket. När bryggan projekteras och anläggs måste även teleledningarnas lägen i vattenområdet beaktas.

Rekommendationer: Samarbetet mellan Banverket, SJ, Oleum Fastighets AB (Oljeöns ägare) och kommunen bör fortsätta med målet att få en bra lösning till stånd.

Omgivande skogsmark

Skogsmarken används huvudsakligen för skogsproduktion. Den har även stor betydelse som rekreationsområde. Hur avverkning sker är avgörande för landskapsbilden.

Rekommendationer: Avverkning bör ske så att skogens värde för det rörliga friluftslivet inte minskar och att landskapsbilden inte påverkas negativt.

5. KONSEKVENSBESKRIVNING

De förändringar som kan väntas inträffa i Ängelsberg får knappast stora konsekvenser för själva naturmiljön. Inverkan på den kulturhistoriska och sociala miljön blir förmodligen påtagligare. I det följande redovisas olika aspekter av miljöpåverkan som situationen är idag, som de blir om orten inte utvecklas, och slutligen, vad som kan bli resultatet av en inflyttning och ökad turism.

Nuvarande miljötillstånd.

Luft. Luftkvaliteten är bra eftersom varken smutsande industri eller speciellt mycket trafik finns i Ängelsberg. Visserligen sker all uppvärmning med egna pannor alt. el, men samhället är i gengäld glest bebyggt.

Vatten. Tillgång på vatten är god. Försörjning sker via kommunal vattentäkt (borrad) samt samfällda brunnar. Kvaliteten är överlag bra förutom den höga fluoridhalten, vilken innebär att vattnet endast undantagsvis skall ges till barn under 1½ års ålder. Periodvisa anmärkningar beträffande förhöjda nitrit-, mangan- och järnhalter har förekommit. Skyddsområdena för brunnarna redovisas på kartan på sid 11.

Mark. Moränjordarna på stationssamhällets västsluttning och norr om järnvägen (vid Bromsbo-Tallbo) har en beskaffenhet, som väl lämpar sig för infiltration av dagvatten. Norbergsåns dalgång med sina finsedimentära jordarter är en värdefull biotop vilken bör bevaras.

Buller. Trafiken på järnväg och väg alstrar visst buller, men kännedom saknas om några upplever sig som bullerstörda.

Radon. Ängelsberg är enligt utförda inomhusmätningar ett normal- till högriskområde. Speciella tekniska lösningar måste därför väljas vid nyproduktion av byggnader.

Om ingen utveckling sker

Beskrivningen konstaterar inledningsvis att underlaget för service är svagt i Ängelsberg. Utbudet av service är litet, egentligen bara Brukshandeln och förskolan. Om orten inte får fler boende finns risken att butiken försvinner. Att inte ha en dagligvarubutik vore en påtaglig kvalitetsförsämring för de boende.

Uteblir satsningar på turismen kan det innebära att grupper och enskilda väljer att inte besöka Ängelsberg därför att besöksservicen är för primitiv.

Fler boende och ökad turism

Naturmiljön. Förändringarna på naturmiljön väntas bli försumbara, dels därför att en inflyttning kan förväntas bli måttlig, dels beroende på att naturmiljön huvudsakligen är tämligen tålig. Området kring Norbergsån utgör ett undantag men genom att en ökad turism kanaliseras kan slitage undvikas. Exempelvis kan några iordningställda rastplatser och strövstigar behövas.

Ej heller väntas landskapsbilden påverkas negativt. Ny bebyggelse kommer exempelvis inte att förändra Ängelsbergs silhuett sedd från Åmänningen.

Kulturmiljön. Fler turister medför risk för slitage på bruket och Oljeön. Investeringar i form av p-platser och toaletter blir nödvändiga. Samtidigt är det på många sätt positivt om de unika industriminnena kan upplevas av en större krets människor. Fler besökare bör rimligtvis även innebära större intäkter för ortens "turistindustri".

Service. Den största effekten av en ökad befolkning i Ängelsberg blir att offentlig och kommersiell service får en stabilare bas. Förutom butiken anses även skolan höra till det livsnödvändigaste i ett samhälle. Det kan inte här anges hur många fler barn som skulle krävas för att åter öppna en skola, men alldeles uppenbart skulle effekten för Ängelsberg bli mycket positiv.

6. KÄLLOR, UNDERLAG

Ahlén, H och Källstig, M (red) : En socken och en sjö. Västervåla - mitt i Bergslagen (Södertälje 1990).

Kulturhistorisk byggnadsinventering. Fagersta kommun, Västanfors och Västervåla socknar (Fagersta 1980).

Nisser, M : Engelsbergs bruk (Ängelsberg 1992).

Projekt Ängelsberg, KTH projektarbete (Stockholm 1979).

Ängelsberg, Kulturmiljöbeskrivning 1995. Västmanlands läns museum (Västerås 1995).

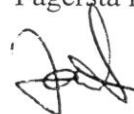
Översiktsplan Fagersta kommun (Fagersta 1991).

Västerås 1995-10-10
rev 1996-03-13

Fagersta 1995-10-10
rev 1996-03-13

VBB arkitekter

Fagersta kommun, sbk

Staffan Stenvall
arkitekt SAR

Jan Åhs
plan ing

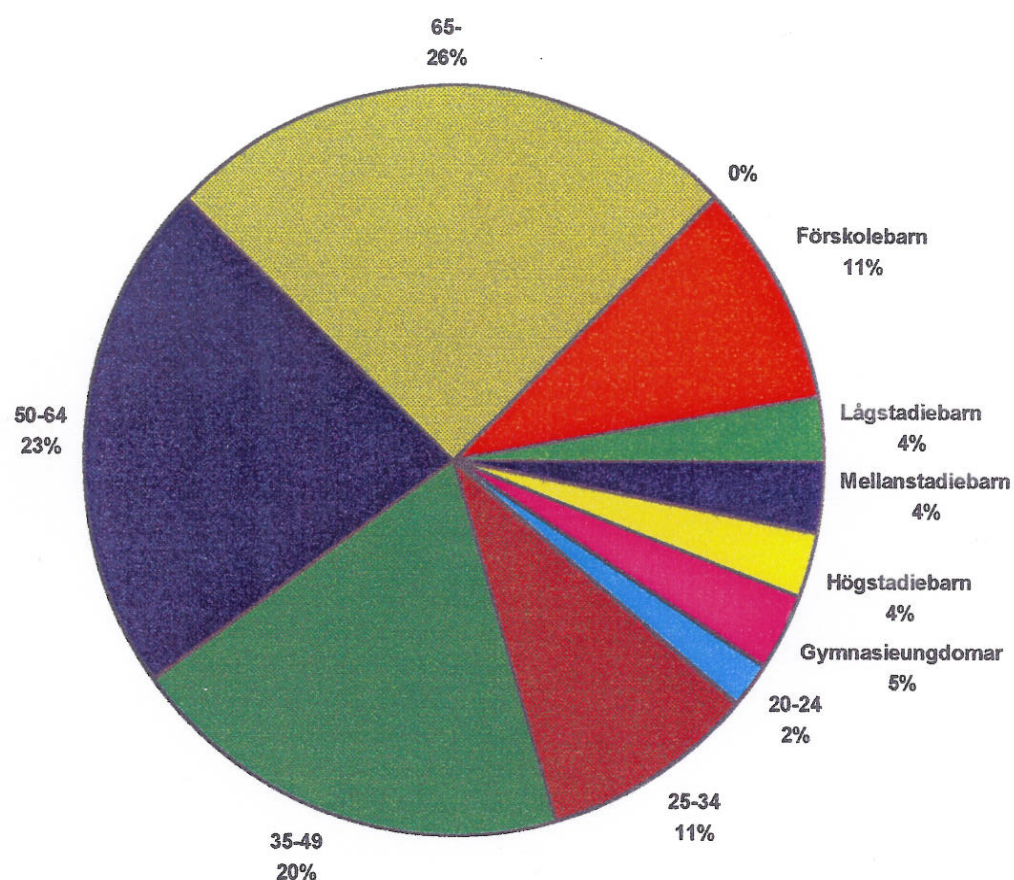
Revideringarna i denna beskrivning är dels kompletteringar med uppgifter om teleledningarna och ev Natura 2000-klassning av Norbergsåns dalgång, dels några smärre justeringar av redaktionell karaktär.

Illustrationer

Bild på omslagets framsida, "Smedjan med barn" av Ernst Lundström.

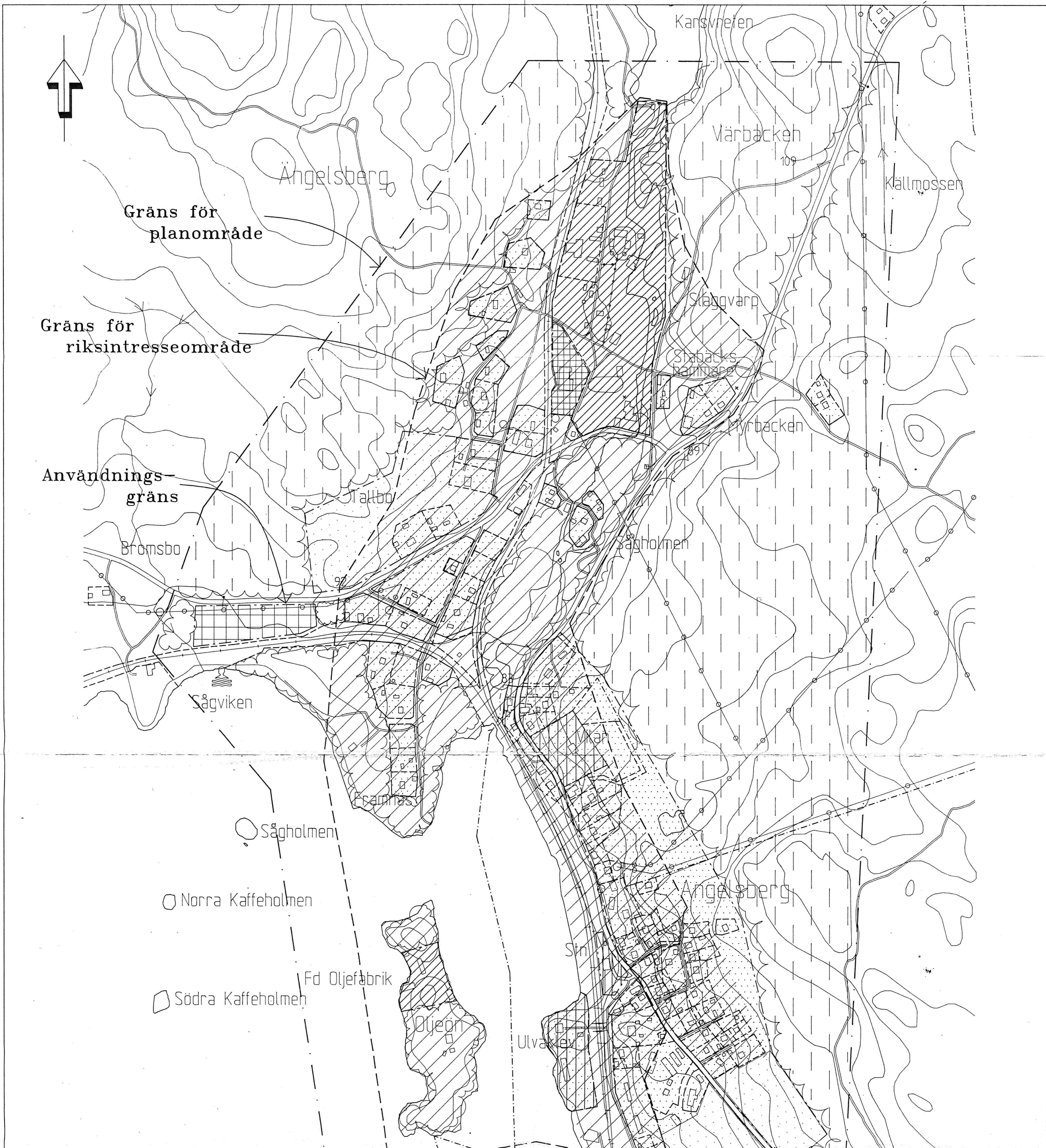
BEFOLKNINGSSTRUKTUR I ÄNGELSBERG OCH DESS OMLAND

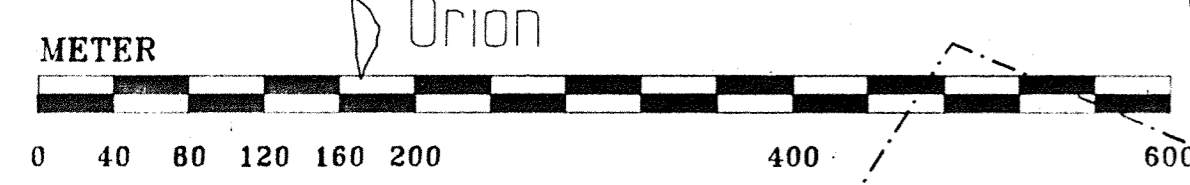
■ Förskolebarn	■ Lågstadiebarn	■ Mellanstadiebarn	■ Högstadiebarn	■ Gymnasieungdomar
■ 20-24	■ 25-34	■ 35-49	■ 50-64	■ 65-
■	■	■	■	■
■	■	■	■	■

		Därav inom planområdet
Förskolebarn	39	13
Lågstadiebarn	11	3
Mellanstadiebarn	12	4
Högstadiebarn	11	3
Gymnasieungdomar	14	6
20-24	7	2
25-34	38	16
35-49	77	29
50-64	89	40
65-	100	38
SUMMA	398	154

Skala 1:4.000

Planbeteckningar

	Bostäder bef/tillkommande		Byggnadsminne
	Verksamheter bef/tillkommande		Byggnadsminnesklass
	Rekreation		Värdefull miljö
	Skogsbruk/Rekreation	- - -	Gräns för planområde
	Vattenomr-Rekreation	- - - -	Gräns för riksintresseområde

ANTAGANDEHANDLING

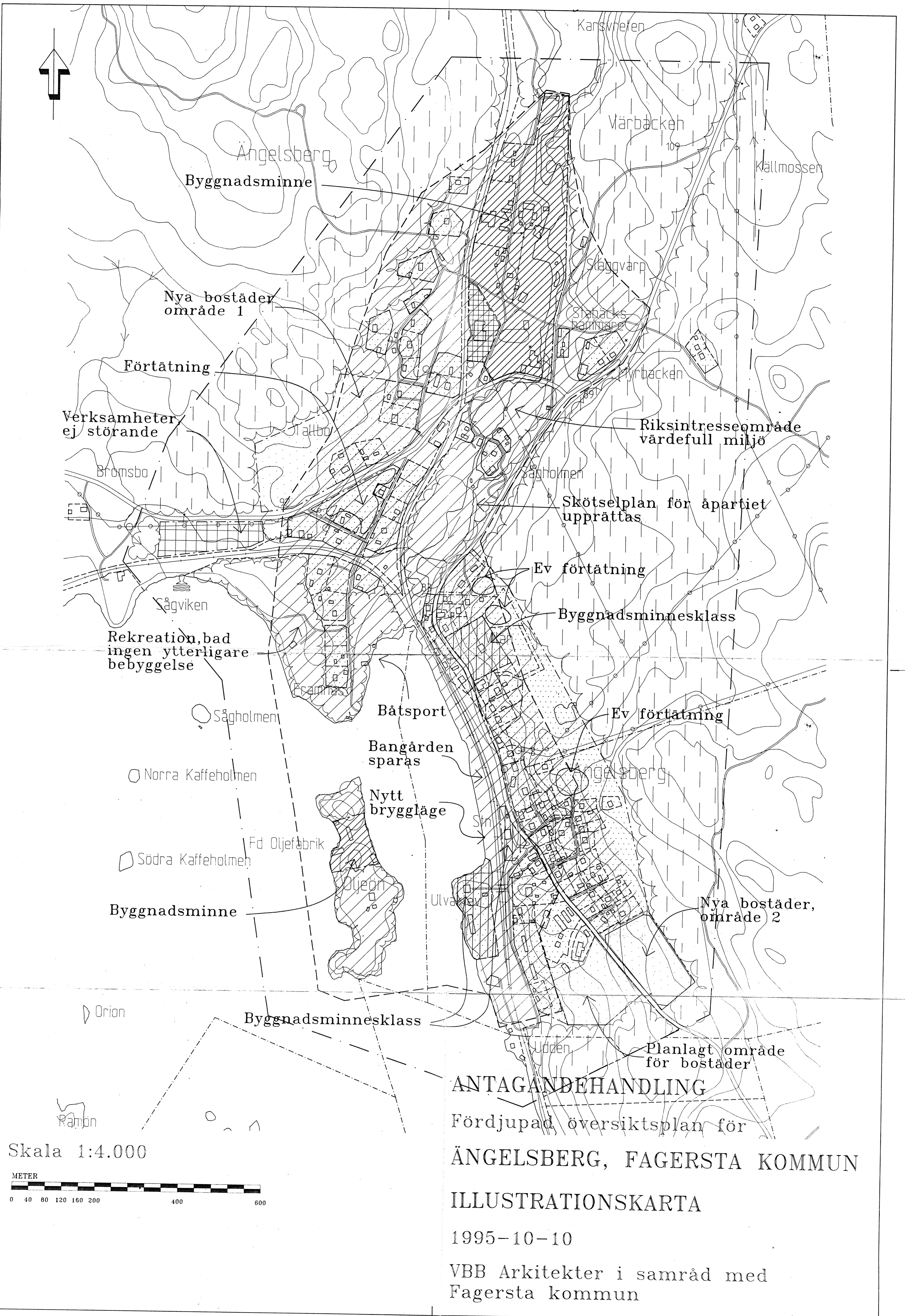
Fördjupad översiktsplan för
ÅNGELSBERG, FAGERSTA KOMMUN

1995-10-10

VBB Arkitekter i samråd med
 Fagersta kommun

Staffan Stenvall /Staffan Stenvall ark SAR

Ängelsberg
Byggnadsminne

Nya bostäder
område 1

Förtätning

Verksamheter
ej störande

Bromsbo

Sågviken

Rekreation, bad
ingen ytterligare
bebyggelse

Sågholmen

Norra Kaffeholmen

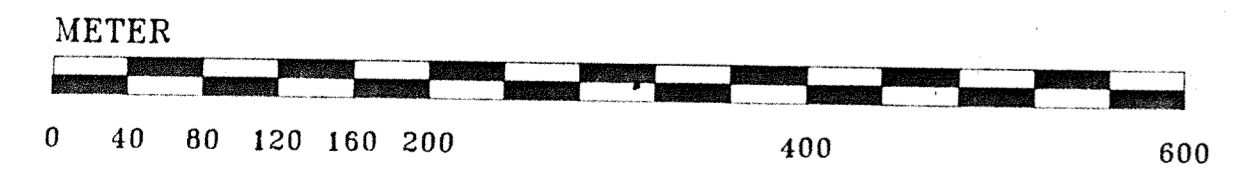
Södra Kaffeholmen

Byggnadsminne

Orion

Rambon

Skala 1:4.000

Karsviken

Värbacken

Källmossen

Slaggvärp

Slagbackss
karnmålare

Myrbacken

Riksintresseområde
värdefull miljö

Sågholmen

Skötselplan för åpartiet
upprättas

Ev förtätning

Byggnadsminnesklass

Båtsport

Bangården
sparas

Nytt
bryggläge

Ev förtätning

Ängelsberg

Fd Oljefabrik

Oljeön

Ulva

Nya bostäder,
område 2

Byggnadsminnesklass

Ludden

Planlagt område
för bostäder

ANTAGANDEHANDLING

Fördjupad översiktsplan för

ÄNGELSBERG, FAGERSTA KOMMUN

ILLUSTRATIONSKARTA

1995-10-10

VBB Arkitekter i samråd med
Fagersta kommun